

Sredina transverzalnih tekstova

Program jednog procesa postajanja koji nikada ne želi da postane izdavačka kuća

eipcp

Prijevod (Bosanski / Srpski / Hrvatski / Crnogorski): Mascha Dabić

„Sredina – to zapravo i nije prosjek, nego, naprotiv, to je ono mjesto u kojem se stvari ubrzavaju. Ono što se nalazi *između* stvari ne označava odnos koji bi se mogao lokalizirati i koji se kreće od jedne stvari do druge pa natrag, nego se više misli na oscilirajuće kretanje, na transverzalno kretanje koje ide *i* u jednom *i* u drugom smjeru, dakle radi se o toku bez početka i kraja, koji izdubljuje obje svoje obale i koji sve brže i brže teče baš u sredini.“ (Gilles Deleuze, Félix Guattari)

„Izazov se sastoji u tome da se otvori jedan virtuozi proces u kojem proizvodnja uvida, proizvodnja subjektivnosti i tkivo afektivno-lingvističkih teritorijalnosti nisu odvojeni momenti, nego dapače dio jedne iste sekvence koja je pokrenuta sasvim materijalnom željom za nečim zajedničkim, i to s obzirom na situaciju u kojoj je baš to zajedničko rascjepkano i raskomadano.“ (Precarias a la deriva)

„Štampati, distribuirati, prodavati knjige. Nikada ne postati izdavačka kuća.“ (Tiqqun)

Izdavačka industrija trenutno se nalazi u fundamentalnoj krizi. U svojim posljednjim satima ona počinje da panično mlati oko sebe, ali svojim udarcima pogađa nikoga drugog osim samu sebe. Svaki komadić potencijalno prodajne robe se putem ugovora veže autorskim pravima, raščlanjuje se i valorizira se komad po komad. Klasični formati proizvodnje i distribucije znanja upali su u proces propadanja, a samim tim i tradicionalni rituali procjene kompetencija. Radikalno preispitivanje autorstva, masovni napadi na standarde za mjerenje znanja, burne rasprave o plagijatu – sve to uznemirava menadžment. Ma koliko se akademski aparati i kulturne industrije borili da se prilagode, tradicionalni oblici proizvodnje znanja i dalje su nekompatibilni sa novim uslovima medijske sfere kao i sa budućim emancipatorskim preplitanjem pisanja, prevođenja i javnog pregovaranja o publikacijama. A ono što je u mehanizmima isključivanja postalo hegemonijski – naime recenzije kolega (peer reviews), faktori uticaja (impact factors), rangiranje (rankings), rigidni režimi autorskih prava (copyright regimes) – sve to dovodi do jačanja pritiska da se stilovi, oblici i formati domesticiraju, da se valorizuju i samovalorizuju – a to pak uništava inventivnu moć.

Efekti ove autodestruktivne krize izdavačke industrije pokreću, istovremeno, i pitanja da li postoje novi oblici pristupačnosti, decentralizovanog kolektiviteta i razvoja alternativnih izdavačkih formata. *Sredina* kao pojam tu može da poprimi sasvim drugačiji značaj: Ona nije više samo sfera prelaza između proizvodnje i recepcije, onako kako se je vijekovima manifestovala u klasičnom obliku izdavačke kuće. Sredina, naime, postaje mjesto u kojem stvari ne samo da nastaju, nego u kojem se one i ubrzavaju: sredina kao tok u kojem mnoštvo piše, čita i rediguje, prevodi, umnožava, širi se.

Ono što doživljavamo jeste promjena paradigme, od linearno-vertikalne komunikacije prema transverzalnosti. Ravna linija od proizvodnje do recepcije više ne proizlazi iz današnjih mogućnosti proizvodnje znanja, teksta i umjetnosti. Transverzalna proizvodnja temelji se na oblicima razmjene koji presijecaju hijerarhiju piramida znanja. Međutim, pomenuta promjena paradigme nipošto se ne treba smatrati kao jednoznačna. Tek će vrijeme pokazati da li se šanse sadašnje transformacije mogu proširiti u smjeru nekog emancipatorskog zaokreta ili će

pak te šanse u vidu imperativa participacije ipak dovesti do totalizacije valorizacije proizvodnje znanja – jedne proizvodnje koja je u međuvremenu očigledno postala kooperativna. U svakom slučaju, na pozadini koja je puna ambivalentnosti, sredina kao pojam dobiva drugačija i brojnija značenja od dosadašnje „sredine“ „posredovanja“.

1 Sredina nastaje između jezika. Višejezičnost i heterojezičnost su pojmovi koji obilježavaju trenutne oblike rasprave i razmjene u proizvodnji znanja, van dualne logike izvornog teksta i njegovog prevoda na hegemonijski jezik ili hegemonijske jezike. Za većinu manjinskih jezika prakse prevođenja su ništa drugo nego svakodnevne nuspojave objavljivanja i rasprava u virtualnim kao i stvarnim prostorima koje često ne dobijaju vidljivost koju bi zapravo zaslužile. Naša vlastita praksa usred heterojezičnosti temelji se na našim iskustvima u odnosu na eicpc web journal *transversal*. Višejezični web-časopis naša je osnova za proširenu praksu umreženog prevođenja u više smjerova, kao i za praksu rada između jezika i sinkronog objavljivanja na više jezika.

2 Nešto što je povezano sa ovom praksom višejezičnosti i prevođenja je središte translokalnosti. S obzirom na višestruke krize koje su se u posljednjih šest godina proširile u Evropi jako je bitno prevladati raznorazne lokalizme i boriti se protiv neobuzdanog procesa renacionalizacije. S druge strane postoji i praksa translokalnog udubljenja koja se ne ograničava retrogradnim dočaravanjem lokalne institucije znanja nego koja proizlazi iz mnoštva lokalnih proizvodnih čvorova, samim tim pomičući ih – i baš ta praksa translokalnih udubljenja je sredstvo koje se može koristiti u svrhu suprostavljanja globalnom izgladivanju prostora i vremena. Međujezični rad može imati smisla samo ako se o njemu razmišlja u više smjerova, a ne kao o izdavačkoj kući koja operira u okviru ograničenog jezičkog područja, ne kao o jednosmjernoj ulici ili čisto u odnosu na određeno geografsko područje, nego ako se on – dakle međujezični rad – smatra translokalnom saradnjom pisanja i distribucije. Odatle i nastaju apstraktne mašine koje nastoje izbjeći valorizaciju, koje prolaze kroz nacionalne jezike i kontinente, koje se ne podređuju lokalnosti ali se ni ne postavljaju iznad nje.

3 Transformacije proizvodnje znanja tendiraju ka pomicanju i uništavanju razdvajanja pisanja, objavljivanja i recepcije. Međutim, ova sredina proizvodnje ne implicira jednostavno neke nove verzije izdavačkih kuća za samo-objavljivanje niti jednostavne predstave neke interaktivnosti koja se lako može iskoristiti. Ovdje je riječ o radikalnim promjenama proizvodnog aparata koje odgovaraju novim načinima proizvodnje u vidu kooperacije. To se posebno odnosi na pomak pozicija na kontinuumu od proizvodnje do recepcije koji se prije shvaćao kao linearan. Taj pomak ne znači da se funkcije proizvodnje, objavljivanja i recepcije potpuno ukidaju, niti se podrazumijeva da jedna jedina figura treba da preuzme sve te funkcije. „Smrt autora“ koja se često spominje u većoj mjeri se odnosi na činjenicu da autorske i producerske pozicije postaju višestruke. To se odnosi na pisanje, distribuiranje, pregovaranje, čitanje/redigiranje, prevođenje, raspravljanje, razmišljanje, nastavljanje pisanja, kolektivno prerađivanje, prezentiranje i širenje tekstova, kako gotovih tako i onih koji se još nalaze u procesu stvaranja. Takva jedna raznolikost ne zahtijeva anonimni sistem autoriteta (kao što je onaj propali sistem kolegijalnih recenzija) koji opsesivno čuva zakone uključivanja i isključivanja, nego ono što ta raznolikost traži jeste gusto isprepletanje singularnosti čija proizvodnja željenog sadržaja poput jake poplave nosi tekstove sa sobom.

4 Isti taj proces može se sagledati i iz jedne druge perspektive, a onda taj proces izgleda kao sredina publikacije koja također nosi sve sa sobom. E-izdavaštvo (e-publishing) i štampano izdavaštvo (print publishing), na primjer, ovdje se ne pojavljuju kao odvojene mogućnosti ili kao dvije opcije koje su u konkurenciji jedna sa drugom, već kao kombinovani proces. Komplementarni formati objavljivanja obuhvataju ne samo naizgled konkurentne tradicionalne knjige i štampane časopise s jedne strane, e-knjige i e-časopise s druge strane, već i čitavu paletu manjih online-formata, od komentara na blogu ili blogrolls pa sve do alternativnih oblika komunikacije na društvenim mrežama. U tom smislu, sredina publikacije označava pomak od distribucije i komunikacije zasebno proizvedenih medija prema umreženim projektima različitih dimenzija.

5 Istovremeno, pomenuti diferencirani formati objavljivanja stvaraju i novu sredinu prezentacije. Novi kanali distribucije na web-u tendencijalno doprinose ideji da stare knjižare i nove web-knjižare egzistiraju u odvojenim realnostima. Ukoliko niko ne može tačno da predvidi da li će klasična knjiga biti potisnuta budućim čitalačkim navikama ili će knjiga kao takva čak nestati (kao medij ali i u odnosu na njenu pretežno linearnu strukturu), ne pruža se prioritet niti štampanoj niti elektronskoj knjizi. Međutim, bez obzira na činjenicu da živimo u vremenu virtualizacije, ipak i dalje postoji potreba za nalaženjem u realnim prostorima. Javnosti koje se stvaraju na webu s jedne strane i javnosti koje se razvijaju u realnom prostoru nisu nužno u konkurenciji ili u hijerarhijskom odnosu jedna s drugom. Situirano znanje zahtijeva situacije i konkretna mjesta izvan web-a, ono traži realne prostore u kojima nastaju burne diskusije i razmjene. Međutim, prezentacija u specijaliziranim knjižarama, na području umjetnosti ili u univerzitetskom kontekstu je još uvijek usko povezana sa web performansom ili sa web-baziranim oblicima prezentacije.

6 Prakse kao što su otvoreni pristup (open access) i Creative Commons dovele su u nekoliko posljednjih decenija do toga da se jedna nova sredina razvila takođe u odnosu na (autorska) pravna pitanja. Ali i u tom slučaju imamo suštinski ambivalentnu situaciju. S jedne strane otvaraju se tehnološke mogućnosti dijeljenja, novi oblici otvorenog pristupa, nove prakse rekompozicije, ali s druge strane povećava se i pritisak izdavačke industrije u odnosu na eksploataciju sadržaja. Riječ je o tome da se mora unaprijediti borba protiv restriktivnih i autoritarnih režima autorskih prava koji sve više prijetu da u odnosu na nas izvrše eksproprijaciju: u najgorim slučajevima, autori su osuđeni da plaćaju za korištenje vlastitih djela ili su upleteni u pravne procese u vezi s tim. Osim toga, korisnici su kriminalizirani, a obrada, metode otuđenja ili remiksovanja se zabranjuju koliko god je to moguće. Oslobođanje tekstova od autorskih prava mora biti praćeno novim oblicima razdvajanja rada i prihoda. Ako je autorstvo uvijek bilo ukorijenjeno u nekom kolektivnom fundamentu, bilo da stoji na ramenima divova ili mnoštva postfordističke kooperacije, onda se istovremeno moraju stvoriti i pravne i ekonomske osnove za tu kolektivnu bazu, naime kao jedna raznolika egzistencijalna osnova za mnoge.

Naša praksa zajedničkih dobara, praksa borbe protiv autorskih prava i za copyleft ima za cilj razvoj uzornih tehničkih i organizacijskih rješenja, a takođe ima za cilj učiniti ih dostupnima za kopiranje, adaptaciju i viralnu distribuciju. *transversal texts* je istovremeno tekst-mašina i apstraktna mašina, teritorija i tok objavljivanja, mjesto proizvodnje i platforma – sredina jednog procesa postojanja koje nikad ne želi da postane izdavačka kuća.